

מזמורי שיר של יום

מעובדיהן. בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עוזנו - על שם שברא עופות ודגים לשבח לשמו. בששי היו אומרים ה' מלך גאות לבש - על שם שגמר מלאכתו, ומלך עליהן. בשביעי היו אומרים מזמור שיר ליום השבת - ליום שכולו שבת. אמר רבי נחמיה: מה ראו חכמים לחלק בין הפרקים הללו? אלא: בראשון - שקנה והקנה ושליט בעולמו. בשני - שחילק מעשיו ומלך עליהם, בשלישי - שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו, ברביעי - שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהן, בחמישי - שברא עופות ודגים לשבח לשמו, בששי - שגמר מלאכתו ומלך עליהם, בשביעי - על שם ששבת.

ד. רבינו בח"י שמות כט מ
והיו הלויים משוררים במקדש על הקרבנות בכל יום ויום. השיר שהיו אומרים באחד בשבת: (תהלים כד, א) "לה' הארץ ומלואה", וזה כנגד בריאת העולם, שכתוב: (בראשית א, ב) "והארץ היתה תוהו ובוהו", (תהלים כד, ט) "ויבא מלך הכבוד", כנגד: (בראשית א, ג) "ויאמר אלהים יהי אור", שכבוד השכינה אור גדול. בשני: (תהלים מח, א - ב) "שיר מזמור לבני קרח", "גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלהינו" וגו', וכתוב: (שם, ד) "אלהים בארמנותיה נודע למשגב", שהבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים בין עזרת הכהנים ובין עזרת ישראל שהם "ארמנותיה", כנגד יום שני שבו הובדלו מים העליונים מן התחתונים, שנאמר: (בראשית א, ו) "ויהי מבדיל בין מים למים". בשלישי: (תהלים פב, א) "מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל", וכתוב: (שם, ג) "שפטו דל ויתום עני ורש הצדיק", כלומר שיתקבצו השופטים לדון כל אחד ואחד כראוי לו, וזה כנגד: (בראשית א, ט) "יקוו המים", שכתוב בו: (שם, יב) "ועץ עושה פרי למינו", (תהלים פב, ז) "אכן כאדם תמותו", כלומר בראיתי אל האדם גן עדן וכיון שחטא נטרד משם, כן אתם. ברביעי: (שם, צד, א) "אל נקמות ה'", כנגד עובדי חמה ולבנה שנבראו ביום רביעי, וכתוב: (דברים לב, מא) "אשיב נקם לצרי", בחמישי: (תהלים פא, א - ב) "למנצח על הגתית לאסף, הרנינו לאלהים עוזנו", וכתוב בו: (שם, יא) "המעלך מארץ מצרים", והיה פרעה דומה לתנין, שנאמר: (יחזקאל כט, ג) "התנים הגדול", ובו ביום כתיב: (בראשית א, כא) "ויברא אלהים את התנינים הגדולים". בששי: (תהלים צג, א) "ה' מלך גאות לבש", כנגד ברייתו של אדם, שנאמר: (בראשית א, כו)

א. משנה מסכת תמיד פרק ז משנה ד
השיר שהיו הלויים אומרים במקדש ביום הראשון היו אומרים לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה. בשני היו אומרים גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו. בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט. ברביעי היו אומרים אל נקמות ה' אל נקמות הופיע וגו'. בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב. בששי היו אומרים ה' מלך גאות לבש וגו'. בשבת היו אומרים: מזמור שיר ליום השבת מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכולו שבת מנוחה לחיי העולמים.

ב. אבות דרבי נתן נוסחא א פרק א
יום ראשון מהו אומר לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה (שם כ"ד א') כי הוא קנה ויקנה והוא ידין את העולם. ביום שני מהו אומר גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלהינו (שם מ"ח ב') חילק את כל מעשיו ונעשה מלך על עולמו. בשלישי מהו אומר אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט (שם פ"ב) ברא את הים ואת היבשה ונכפלה ארץ למקומה ונעשה מקום לעדתו. ברביעי מהו אומר אל נקמות ה' אל נקמות הופיע (שם צד) ברא את החמה ואת הלבנה והכוכבים והמזלות שהן מאירין בעולם ועתיד ליפרע מעובדיהם. בחמישי מהו אומר הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב (שם פ"א) ברא עופות ודגים ואת התנינים שהם מרננים בעולם. בששי מהו אומר ה' מלך גאות לבש לבש ה' עוז התאזר אף תכון תבל כל תמוט (שם צ"ג) גמר את כל מעשיו ונתעלה וישב במרומו של עולם. בשביעי מהו אומר מזמור שיר ליום השבת (שם צ"ב) יום שכולו שבת שאין בו לא אכילה ולא שתיה ולא משא ומתן אלא צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונזונין מזיו השכינה שנאמר ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו (שמות כ"ד) כמלאכי השרת: וכל כך למה כדי שיכנס לסעודת שבת מיד:

ג. ראש השנה לא ע"א
תניא, רבי יהודה אומר משום רבי עקיבא: בראשון מה היו אומרים - לה' הארץ ומלואה, על שם שקנה והקנה ושליט בעולמו. בשני מה היו אומרים גדול ה' ומהולל מאד, על שם שחילק מעשיו ומלך עליהן. בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל, על שם שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו, ברביעי היו אומרים אל נקמות ה' - על שם שברא חמה ולבנה, ועתיד ליפרע

ז. פרי עץ חיים - שער קריאת ספר תורה - פ"ה

אח"כ נהגו לומר שיר של יום שהיו הלויים אומרים. ודע סוד שיר של יום, דע, כי האורות האצילות השופעות עלינו בשבת בסוד נשמה יתירה, מאירה כל יום א' בסוד הכתר משפיע כחו אל החדס יומא קדמא דאיהו בריאה, ושירה של לויים לעורר ההארת אלו יום יום.

ח. תפארת ישראל תמיד פרק ז משנה ד
ביום הראשון וכו' לה' הארץ ומלואה. גמרו כל מזמור כ"ד, ואמרו אז זה המזמור, מדהוא ראשון למעשה בראשית:

בשני וכו' גדול ה' ומהולל מאד. כל מזמור מ"ח, לפי שבו נחלקו המים ונתהווה הרקיע, ונראה לי דמה"ט אמרו מזמור זה, שלא תאמר ברא הרקיע ועלה לשם ואינו משגיח על בניו, להכי אמרו מזמור זה לפרסם שהרכין שמים ורקיע לגלות שכינתו בהר קדשו:

בשלישי וכו' אלהים נצב בעד. כל מזמור פ"ב, מפני שביום זה נאמר יקוו המים, והכין היבשה שיעמדו שם בני אדם עם דיינין המבטיחים מעמדו של אדם בארץ, שלא יבלעו זה את זה כדגים שבמים בלי דין ומשפט: ברביעי וכו' אל נקמות ה'. כל מזמור צ"ד, שבו נתלו המאורות חמה ולבנה וכוכבים, שעתיד הקדוש ברוך הוא להפרע מעובדיהן:

בחמישי וכו' הרנינו לאלהים עוזנו. כל מזמור פ"א, לפי שבו נבראו בעלי חיים בעולם, מינים ממינים שונים, ובהם נראה חכמתו וגבורתו של יוצר בראשית, עד שכל הרואה אותן ירנן וישבח לשמו ית': בששי וכו' ה' מלך גאות לבש. כל מזמור צ"ג, שבו נשלמה הבריאה, ובו נברא האדם שמכיר גאות מלכותו ית':

בשבת וכו' מזמור שיר ליום השבת.
...במזמור שיר ליום השבת, לא נזכר בהמזמור שום דבר מעניין של שבת, ויש לכאורה לתמוה למה התייחד מזמור זה ליום השבת, לכן מפרש התנא טעמו של דבר, דאינו כשיר של שאר הימים שהן כולן על העבר, רק זה שיר לעתיד לבוא, דמדהוא יום מנוחה מטרדת עסקים שבחיי הזמניים...
וכל אלו הג' מיני תקוה לעתיד לטובה, כלולים במזמור הזה למעיין בכל דבריו היטב...
למען לבאר העניין יפה, איך במזמור הזה כלולים דברי שיר על ג' מיני עתיד שזכרנו, ראינו להביא פ' המזמור הזה כפי הנראה לנו...

"בצלמנו כדמותנו וירדו", והוא לבדו יתעלה שמו גאה על כל גאים ורודה בכל הרודים, וכתוב עוד: (תהלים צג, א) "אף תכון תבל בל תמוט". ברביעי: (שם צב, א) "מזמור שיר ליום השבת", וכתוב בו: (שם, יד) "שתולים בבית ה'". ויתכן שיש באלו השירות יותר ממה שהזכרנו מן הראיות שהם כנגד ימי בראשית, ע"כ לשון הרב (רבנו חננאל) ז"ל.

ה. פירוש המשנה לרמב"ם תמיד ז משנה ז [ז] כבר נתנו טעמים בגמר ראש השנה מדוע בחרו מזמורים אלו לימים הללו ואמרו כי ביום הראשון לה' הארץ ומלואה לפי שבו התחילו מעשה בראשית. ובשני שבו נחלקו המים ונעשה הרקיע למטה ממנו אמרו גדול ה' ומהולל מאד. ובשלישי שבו נתגלתה הארץ אשר בה יהיה הדין והדיינים אומרים אלהים נצב בעד. ברביעי אשר בו ברא השמש והירח אומרים על נקמות ה', שהוא ינקום מן התועים בעבודתם. בחמישי שבו נתגלו מיני בעלי החיים ויש בכך מה שיש מן הנפלאות בשנויי מיניהם ותנועתם מצד עצמם וזולת זה מפלאי בעלי החיים אומרים הרנינו לאלהים עוזנו, לפי שבראיתם מהללים את הבורא ומרוממים. בששי שבו נשלמו מעשה בראשית ונברא גם האדם המבין רוממות ה' לפיכך אומרים ה' מלך וכו'.

ו. דף על הדף מסכת תמיד דף לג עמוד ב
בביאור הגר"א במשניות כאן מביא מזהר הק' שכל שיר ה' מקביל לאלף שנה של בריאת העולם, הכיצד:

יום הראשון אמרו נגד אלף הראשון, שאותה שנה היתה הארץ במלואה, שעד המבול ה' העולם מלא מכל טוב, ולא חסר להם דבר.

ביום השני אמרו על אלף השני, גדול ה' וגו' בעיר אלוקינו וגו', שאז נבחר הר המורי'.

ביום השלישי אמרו אלקים נצב בעד א - ל, שבשלישי נתן את התורה והשרה שכינתו בישראל.

ברביעי אמרו א - ל נקמות ה' א - ל נקמות הופיע, שבאלף הרביעי נחרבו שתי בתי המקדשות.

בחמישי אמרו הרנינו וגו', שבאותו אלף חרב ביהמ"ק, ואין לנו שיוור רק רנה של פה, דהיינו תורה ותפלה.

בששי יהי' ה' עלינו למלך, וילבש גאות ועוז.

ברביעי הוא יום שכולו שבת, יום דלעתיד לבא.